

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה

(ח' א') אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מעשה במבוי (סתום) אחד, שצידו אחד כלה לים, וצידו אחד כלה לאשפה (וראשו הפתוח לרשות הרבים מתוקן בלחי או קורה) - מעשה בא לפני רבי, ולא אמר בה איסור, דהא קיימי מחיצות. ולא אמר בה היתר, חיישינן שמא תינטל אשפה (ותיבטל המחיצה על ידי כך).

(ומבאר) דווקא אשפה דיחיד חיישינן. אבל אשפה דרבים לא חיישינן.

(ומברר) ורבנן מאי? **תנא**: וחכמים מתירין.

אמר רב נחמן: אין הלכה כדברי חכמים.

מרימר פסיק לה לסורא באוזלי¹. אמר: חיישינן שמא יעלה הים שרטון (וימשיכו לטלטל במבואות כדמעיקרא. ומרימר פסק כרב נחמן, ושלא כדברי חכמים).

שיטות הראשונים

מבוי שצדו כלה לים: אמר רב נחמן אין הלכה כדברי חכמים. כך גירסת רש"י, אור זרוע, רשב"א, ורא"ש. ולפי זה חוששים שמא יעלה הים שרטון, ואין כאן מחיצה². וגירסת רבינו חננאל והערות: אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים. ובמעשה דמרימר גרס: **לא** חיישינן שמא יעלה הים שרטון³. וכן פסק הרמב"ם. והשו"ע⁴ פסק כרמב"ם. והרמ"א בשם יש חולקים, כתב כרש"י ורא"ש.

1. הים היה סמוך לסורא מאחריה והיו בעיר מבואות שראשיהם מפולשים לים, והיה מרימר עושה רשתות ומכמורות לכל המבואות. ולא רצה לסמוך על מחיצת הים (על פי רש"י). או שמדובר שהיתה מחיצה למבוי, אך חשש שמא יבטל העפר את המחיצה, ולכן עשה מחיצות מרשתות לפנים מאותה מחיצה (ע"פ חידושי מאירי). ועיין בהערה הבאה.

2. וגירסת רי"ד: וחכמים אוסרים. וברב נחמן גרס הלכה כחכמים, ויוצא שלשיטתו חוששים שמא יעלה הים שרטון.

3. תחילה שאלו על אשפה, וחילקו בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, ובה אין מחלוקת כלל. נמצא שהחשש שנשאר הוא רק על שרטון בלבד, ועל כך שאלו מה היא דעת חכמים בזה. ושוב הכריעו שחכמים מתירין, מפני שאינם חוששים שמא יעלה הים שרטון. ומרימר עשה מעשה כחכמים שאין חוששין, והתיר לפרוש רשתות, ולטלטל בתוך מבוי שצידו אחד כלה לים. וכן נראה שהיתה גירסת הרי"ף כרבינו חננאל, מדהשמיט כל זה, משום דממילא משמע היתרא, דמהי תיתי לן למיחש שמא יעלה הים שרטון וכו'. על פי רבנו חננאל בן שמואל, ב"י (אור"ח ססג,כט), וי"ד פשוטה.

יש מפרשים את מעשהו של מרימר שהחשיב את אותו מקום שנקרא סורא, כאילו מופסק ברשתות הרבים (רחב"ש בשם יש מי שפירש) ועיין עוד בריטב"א (ד"ה מרימר).

4. אור"ח ססג,כט. וכתב המשנ"ב (ס"ק קיח) בשם המג"א שמה שנחשב הים מחיצה (כשגבוה י' טפחים) דהכא מיירי במקום שאין הספינות עוברות שם לנמל; דאי לאו הכי, אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אבל כמה אחרונים פליגי על זה, וסבירא להו דאפילו כשהספינות עוברות שם, לא נתבטל על ידי זה שם מחיצה משפת הים (ובפרט לפי מה שהסכים ריטב"א בשם רבו הרמב"ן, אין חילוק כלל במחיצות בין עשויה בידי אדם לעשויה בידי שמים, ושלא כדברי התוספות, אלא כל זמן שהוא יכול לראות עצמו תוך המחיצות מפני שאין מרוחקות זו מזו כל כך, חשובות מחיצה ולא אתו רבים ומבטלי לה, וכן הסכים בספר גאון יעקב, אם כן אין מקום כלל לדברי המגן אברהם. שעה"צ ס"ק צד). וכל זה כששפת הים עמוק י' טפחים. אבל אם הוא משופע והולך, אם כשהולך השיפוע ד' אמות עדיין אינו גבוה י' טפחים, אינה מחיצה, דכרקע שווה דמי (וראה משנ"ב ס"ק קכא). מקורות - רבינו חננאל (והו"ד ברשב"א). ערוך (ערך אזל). אור זרוע (עירובין, סי' קיא). רא"ש (סי' ט). רשב"א (ח' א', ד"ה הכי גרסינן). רי"ד (פסקיו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסג)

כט. מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחר כלה לאשפה של רבים, אינו צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון (פי' יבש כעין אי שנדחו המים ממנו שנעשה ראוי לזריעה).
הגה: ויש חולקים וסוברים דחיישינן שמא יעלה הים שרטון, ואין כאן מחצה (הרא"ש ורש"י וטור והמגיד).

מבוי העשוי כנדל

(ח' ב') איתמר, מבוי העשוי כנדל (שפתוחים לו מבואות הרבה וראשיהם פתוחין לרשות הרבים, והם מבואות עקומים, ואינם מכוונים זה כנגד זה⁵, וראשו של המבוי הגדול פתוח לרה"ר אחר) -

אמר אביי: עושה צורת הפתח לגדול, והנך כולו מישתרו בלחי וקורה. אמר ליה רבא: כמאן? כשמואל דאמר תורתו כסתום? למה ליה צורת הפתח?! ועוד, הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא (עירו של שמואל), וחשו לה לדרב (דאמר תורתו כמפולש)!

אלא אמר רבא: עושה צורת הפתח לכולו (המבואות הקטנים) להאי גיסא, ואידך גיסא מישתרי בלחי וקורה⁶.

שיטות הראשונים

מבוי העשוי כנדל: לדעת רש"י, תוספות, רא"ש, ורי"ד, עושה צורת הפתח למבואות הקטנים בצד שפונה למבוי הגדול (בעקמומית), ולדעת הרמב"ם ורשב"א, עושה צורת הפתח בראש המבוי הגדול, ובמבואות הקטנים עושה לכל המבואות שבצד אחד צורת הפתח כלפי רה"ר, ולמבואות שבצד השני לחי או קורה כלפי רה"ר. והשו"ע⁷ פסק כרא"ש וסיעתו.

מבוי העשוי כמין חי"ת: לפי רש"י זהו המבוי דהוה בנהרדעא דאצרכוהו דלתות, וצריך צורת הפתח בשתי עקמומיות⁸. ולדעת ר"י לעיל, בעקמומיות אינו צריך כלום. אלא סגי בצורת הפתח בפתח אחד, ולחי בשני⁹. והרשב"א כתב שאין מבוי עקום כמין ח' כמפולש, ואפילו לרב, אלא דינו כסתום¹⁰. וכן דעת ריצב"א¹¹. והשו"ע¹² פסק כרש"י.

5. שאם הם מכוונים זה כנגד זה, לכולי עלמא אי אפשר שלא לעשות לכל המבואות הקטנים צורת פתח, ואפילו לשמואל, שהרי כל המבואות הקטנים מפולשים ממש לרשות הרבים, ואין הם מבואות עקומים. רשב"א (ו' א', ד"ה והוא דמבוי). וכן כתב רבינו תם (הו"ד בתוספות, ח' ב', ד"ה מבוי).

6. לביאור הסוגיא לפי פירוש רש"י (הסובר שצריך תיקון בעקמומית), ולפירוש הרשב"א ודעימיה (הסוברים שאין צריך תיקון בעקמומית), ראה רשב"א (ו' א', ד"ה מבוי עקום), וראה להלן בשיטות הראשונים.

7. או"ח שסד,ה. מקורות בפסקה הקודמת.

8. בהווא מבוי עקום דהוה בנהרדעא, ורמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל, ואצרכוהו דלתות, פירש רש"י בשתי עקמומיותיו. ולפי זה, לדין דקיימא לן כרב דלא בעי דלתות, צריך שתי צורות פתח בשני עקמומיותיו ולחי או קורה מכאן ומכאן. ב"י או"ח שסד,ג. והמשנ"ב (ס"ק יג) כתב שיכול גם לעשות צורת הפתח בשני ראשיו, ולחיים בשני עקמומיותיו, והחזו"א (או"ח סה,ז וס"ק מא) חולק.

9. דמפרש הא דאמר רב תורתו כמפולש שרואין אותו כאלו אין בו עקמומית ואינו צריך שום תיקון בעקמומיותיו (וכתבו התוספות והרא"ש שצריך לומר שגורס "ואצרכוהו דלת", כגירסת ר"ח, כלומר ברוחות הפתוחות לרשות הרבים אבל בעקמומיותיו לא הצריכו כלום). ואם כן לדין דקיימא לן כרב, אין צריך אלא צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כמפולש, ובעקמומיות אינו צריך כלום.

10. ואינו צריך אלא לחי או קורה מכאן, ולחי או קורה מכאן; דכיון דשני ראשיו יוצאין לרשות אחד, אין דרך בני אדם לסבב המבוי מתוכו כדי לצאת אל רשות הסמוך לראש השני, אלא הולך הוא מבחוץ דרך ישר, מפתח המבוי לראש השני, ולמה יסבב. אבל כשהוא פתוח

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן ססד)

ה. מבוי העשוי כנגדל, דהינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו, וראשי השניים פתוחים לרשות הרבים, אפלו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה, עושה לכל א' במקום פתיחתו למבוי גדול צורת פתח, ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים לחי, או קורה. ובמבוי הגדול, אם הוא מפלש עושה צורת פתח מצד אחד ומצדו השני לחי או קורה. ואם הוא סתום, עושה לחי, או קורה, בראשו.

מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר

(ח' ב') (4) איתמר משמיה דרב כהנא רביה דרב: מבוי שצדו אחד ארוך (ונמשך לרשות הרבים יותר מהשני שכנגדו), וצדו אחד קצר - (אם עודף ארוך על הקצר) ארבע אמות, אין מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. פחות מארבע אמות, מניח את הקורה באלכסון (וכל התחום מהקורה פנימה מותר בטלטול). דקורה משום מחיצה¹³.

(2) רבא אמר: אחד זה ואחד זה, אינו מניח אלא כנגד הקצר (ולא באלכסון); דקורה משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר¹⁴.

אמר רב כהנא: הא דאמרת (מה שאמר רב כהנא רבו של רב) מניח הקורה באלכסון, לא אמרן אלא כשאין באלכסונו יותר מעשר (אמות). אבל יש באלכסונו יותר מעשר (אמות), דברי הכול אינו מניח אלא כנגד הקצר (שאז נמצא פתחו שתחת הקורה רחב מעשר אמות, ואין שם "פתח" ביותר מעשר אמות).

שיטות הראשונים

הנחת קורה באלכסון: הרי"ף לא פסק הלכה כמאן¹⁵. הרמב"ם, אור זרוע, ר"מ מרונטבורג ורא"ש פסקו כרבא, דקורה

לשתי הרשויות הוא צריך לסבב, ועל כן נראה כמפולש, מפני שהעוברין עוברין בתוכו משער לשער, וכן נראה לקמן (י' ב') גבי מבוי רחב עשרים. רשב"א (חי), וכן פסק בעבוה"ק, בית נתיבות, שער ב). וראה תשובת רעק"א (מהדו"ק סי' לג).

11. והב"י (או"ח שסדג), כתב שצריך טעם, כיון דבעקום כמין דל"ת פסק דתורתו כמפולש כרב ומשמע בגמרא דבעשוי כמין ח' נמי סבר רב דדינו כמפולש. מקורות - רשב"א (חי). והוא מבוי דהוה בנהרדעא, פירש דהוה כמין גאם, וגרס כר"ח דאצרכוה דלת. ובעבוה"ק בית נתיבות, שער ב', סי' א'. והביאו הרב המגיד הל' שבת יזג). ריצב"א (הו"ד בתוספות י' ב', ד"ה עושין). רש"י (ו' ב', ד"ה מבוי; ד"ה ואצרכוהו).

12. או"ח שסדג. ובביה"ל (ד"ה ואם עשוי כמין חי"ת) הפנה לתשובת רעק"א (מהדו"ק סי' לג) דתמה על הב"י במה שהתפלא על דברי הרשב"א. וכן הרבה להוכיח דהרבה עומדים בשיטת הרשב"א בזה (הרמב"ם והריטב"א, רבינו תם, הריב"ש והריצב"א). וכתב בביה"ל שמוכח מדבריו דכשיצטרף עוד איזה סניף יש לסמוך על הני רבוותא להקל. ולפי זה במבואות שלנו שיש להם דין חצרות (או במקום הדחק שאי אפשר לעשות תיקון בעקמימות), יכול לסמוך להקל כהני רבוותא, ולעשות רק שני לחיים בכל אחד מקצותיו, כדן חצר שנפרצה במלואה. ומכל מקום מצד המנהג צריך לעשות שם צורת הפתח בכל אחד מקצותיו, משום דלפעמים יקרה שיהיה שם רוחב יותר מעשר אמות (וכנזכר בסימן שסג, כו בהג"ה).

13. אבל כשעודף יותר מארבע אמות, נדון כמבוי בפני עצמו, וצריך מחיצה נוספת כנגדו. עפ"י רי"ף.

14. שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים חוץ מכנגד כותל הקצר, אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי. רש"י.

15. הרי"ף כתב מחלוקת רב כהנא ורבא, והוסיף, שאם יש באלכסון יותר מעשר, דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. והסיק מכך הרא"ש, שפסק הרי"ף כרב כהנא. דלרבה לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר. ונפק"מ לכאורה רק לרב כהנא רביה דרב. וכן כתב רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"ז) בדעת הרי"ף. והב"י (או"ח שסגל), כתב שלפי האמת נראה שגם הרי"ף סובר שהלכה כרבא. עיי"ש.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

משום היכר. ודלא כרב כהנא שאמר קורה משום מחיצה. וכן פסק השו"ע¹⁶. וכתב הרא"ש בשם ר"מ מרוטנבורג, דבתוך המבוי יכול להניח קורה באלכסון לכולי עלמא, ואינו משתמש אלא עד הקורה, בקצר כנגד הקצר, ובצד הארוך כנגד הארוך. וכן פסק השו"ע¹⁷.

צורת הפתח באלכסון: כתב הראב"ד שאם עשו בו צורת פתח, אפילו לרבא שפיר דמי; דצורת פתח לכולי עלמא משום מחיצה. וכן פסק השו"ע¹⁸. וכתב הרשב"א דצורת הפתח מהני אפילו היה צד אחד עודף על חבירו ד' אמות ויותר, דהוא כמו מחיצה גמורה¹⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסג)

ל. מבוי שצדו אַחַד אַרְבֵּי וְאֶחָד קָצֵר, אֶפְלוּ אֵין צַד הָאֶרְבֵּי עוֹדֵף עַל הַקָּצֵר ד' אַמּוֹת, אֵינוּ מְנִיחַ הַקּוֹרֶה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּצֵר; אֲבָל אִם יִרְצֶה יַעֲשֶׂה שֵׁם צוּרַת פֶּתַח בְּאֶלְכֶסוֹן. וְתוֹךְ הַמְּבוּי יָכוֹל לְהַנִּיחַ הַקּוֹרֶה בְּאֶלְכֶסוֹן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקָצֵר כְּנֶגֶד הַקָּצֵר, וּבְאֶרְבֵּי כְּנֶגֶד הָאֶרְבֵּי.

16. במקום אחד (או"ח שסג,טו), פסק דקורה משום היכר. וכן פסק (או"ח שסג,ל) כרבא דאינו מניח אלא כנגד הקצר. מקורות - אור זרוע (עירובין, סי' קיד. אמנם ראה מש"כ האו"ז בס"י קכא שהדבר תלוי בגירסת הגמרא ט"ו א'). רא"ש (סי' י). ר"מ מרוטנבורג (הו"ד ברא"ש).

17. או"ח שסג,ל.

18. או"ח שסג,ל. מקורות - ראב"ד (הו"ד ברא"ש, סי' י; וברשב"א, ד"ה אמינא).

19. זה לשון הרשב"א (ד"ה אמינא): ומסתבר לי דצורת פתח עדיפא נמי מקורה ואפילו למאן דאמר קורה משום מחיצה, דאלו קורה אינה מתרת אלא בשאין בו ארבע אמות אבל צורת פתח מתרת אפילו יתר מד' אמות דצורת פתח מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה. והביאו המשנ"ב (שסג,ל, ס"ק קכה) להלכה.